

אווה אילוז

מדינת האהבה כואבת

מאנגלית: שירז בק

WHY LOVE HURTS
A Sociological Explanation
Eva Illouz

מי ייתן ואת שירי תקרא עלמה לא-קיידיה-כלל
הלהוטה אתר ארנסה, יקרא העלם התמים
שלא טעם עד כה מייסורי האהבה. ומי ייתן ועלם
שלב, כלבי, פולח בחזן אהבה, יראה את כבואת
אש-הלהבה המאכלת אותו ויקרא, משתאה:
ארך הצליח המשוורר הזה להשוף את צפונות לבני?
אובדנים, אהבים

עורך אודיא: דרור משיעני
עורך תרגום: אפיר צוקרמן

© כל תוכניות בשפה העברית שמורות, 2013
לכתוב ספרים (2005) בע"מ
ת"ד 7145 ירושלים

© Suhrkamp Verlag Berlin 2011. All rights reserved

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, להדגם,
לאחסן במאגזן מידע או להפיץ ספר זה
או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי,
אלקטרוני, אופטי או מכני (לרבות צילום,
הקלטה, אינטרנט ודואר אלקטרוני),
ללא אישור כותב מהמחבר/ת לאור

מספר קטלוג: 540380
מס'ת.כ: 1-2183-965-978 ISBN
www.keter-books.co.il
e-mail: info@keter-books.co.il

עיצוב העטיפה: עליה בר על-פי David Drummond, Salamander Hill Design
עיצוב הספר: יהודית שטרנברג

Printed in Israel

מבוא: אהבה אומללה

אך אושר באהבה הוא חיוניו נדיר: על כל חיונית אהבה מוצלחת, על כל פרק זמן קצר של קבלה בשפע, באה עשר חודיות אהבה הרסניות, ויכאוונת שלאחר האהבה שנמשכים הרבה יותר וסופם הוא לרוב חורבן היחיד או לכל הפחות ציניות רגשית שמקשה או שאינה מאפשרת לאהוב שוב. מרוע אלה הם בהכרח פני הרברים, אם אין זה משבע של תהליך האהבה עצמו.

שולמית פירסטון, הדיאלקטיקה של המין:
בוכות מהפכה פמיניסטית

אנקת גברים (1847) משתייך למסורת ספרותית ארוכה המציגה את האהבה כרגש מכאיב ומייסר. דיאלקטיקה וקמרון, שתי הרמויות הראשיות ברומן, גרלים יחד ומפתחים זה כלפי זה רגשות אהבה עזים, אבל קמרון מחליטה להתחמק עם אדגר לינסון, זיווג ראוי יותר מבחינת המעמד החברתי. דיאלקטיקה חש מושפל כשהוא שומע במקרה את קמרון אומרת שנישואים עמו יהיו פחיתות כבר בשבילה – וכרדת קמרון מהפשת אותו בשותם, וכשאינה מוצאת אותו נחמפת מחלה וכמעט מתה.

או לכל הפחות לתברים אלמוניים ומזדמנים באינטרנט, וכך מקליטת כמיהה ניכרת את הבריחות המעיקה של תשוקתן. בין התשוקה לייאוש היה זוהם. ששף ארזי של מילים, של ניתוחים עצמיים ושל עצות ירידים או מומחים. קתרין ואמה בנת זמנו היו מבלות שעות רבות כמחשבה וכריכור על כאבניהן, ומן הסתם היו מוצאות את סיבותיהם בחסדי הילדות שלהן (או של מאהבניהן). הן היו חשות התרוממות רוח, לא בגלל חזיונית הצער אלא דווקא בגלל ההתגברות עליהן, כאמצעות שלל טכניקות לדיפוי עצמי. הכאב הרומנטי המודרני מייצר ביאורים ופירושים אינסופיים כמעט שמטרתם להפיץ את הסיבות לכאב ולהסיל אותן! מוות, התאבדות וכריחה למנוח כבר אינן חלק מהרפרטואר התרבותי שלנו. לא משתמע מכך, כמוכך, שאנחנו הפוסט-מודרניים או המודרניים המאוחרים, איננו יודעים דבר או שניים על "סורי" האהבה. למעשה ייתכן שאנחנו יודעים עליהם יותר מקודמיהם. אבל ברור שהארגון התוכני של הכאב הרומנטי עבר תמורה עמוקה. ענייניו של הספר הזה הוא הכנת טיבה של התמורה הזאת מתוך בחינת שינויים שחלו בשלושה היבטים נפרדים ומכריעים של העצמי: הרצון (כיצד אנחנו רוצים משהו), ההכרה (מה קובע לעניין החוששת הערך שלנו) והתשוקה (למה אהבנו משתוקקים וכיצד אנחנו משתוקקים אליה).

למעשה מעטים האנשים בימינו שנחסכו מהם הייסורים הכרוכים במערכות יחסים אינטימיות. הייסורים האלה לוכשים צורות מצורות שונות: יש המנסקים צפודעים. רכות מרי כדרך אל נסיד או נסיכת החלומות; יש השקועים בהיפושים סייפיים באינטרנט; יש החוזרים גלמורים מפרים מפסיבה או מפגישה עיוורת, גם כאשר נוצרת כבר מערכת יחסים, הייסורים לא מתפוגגים, וכני הזוג עשויים לחוש בתוכה שעמום, חרדה או כעס; להחנכות ולהסתכסך קשות; או לסבול לכסוף מהלבליבל, מהספקות העצמיים ומתדכאות הכרוכים בפרידה או בגירויים. אלה רק כמה מהדרכים שבהן מתגלה חיפוש אהבה כחוויה קשה ומייסרת שנחסכה רק מגברים ונשים מעטים בעידן המודרני. אולי היתה המצוינות יפלה לשמוע את קולותיהם של גברים ונשים שמתחפשים אהבה, היא היתה שומעת סדרה ארוכה וקולנית של אנקות ואנחות.

למרות האופי הנפרץ, הקולקטיבי כמעט, של החוויות האלה, התרכות שלנו מתעשקת לשעון שהן תוצאה של נפש פגומה או לא בשלה די הצורך. סוגיות נספרי עזרה עצמית לאינספור מתיימרים לעזור לנו לנהל טוב יותר את החינוך הרומנטיים ולעשות אותנו ערים יותר לדרכים הלא מודעות שבהן

ברוח אירונית הרבה יותר מתאר הרומן מאדאם בונארי (1856) את נישואיה נטולי האושר של אישה רומנטית עם רופא כפרי טוב לב אך בינוני, שאין ברוחו להגשים את הפנטזיות הרומנטיות נוספות הקיטש של אשתו ואת חלומותיה החברתיות. הדמות הראשית, שהרומן נקרא על שמה, סבורה שמצאה את הגיבור שעלי קראה והלמה פעמים כה רבות בדמותו של רודולף פולג'רטי, בעל אחוזה אלגנטית ומרשימים. אחרי פרשת אהבים שנמשכה שלוש שנים הם מחליטים לפרוק יחד. בינם הגורלי מקבלת אמה מכתב מרודולף, ובו הוא מפר את הכחשתו. כאן מותח המספר על האידיניה הרגילה שלו בתואר הרגשות הרומנטיים של הגיבורה, ובמקום זה מתאר את סבלה בחמלה:

היא נשענה על מסגרת הצורה וקראה שוב את המכתב, תוך כרי גיחוכים של חמה. ואולם ככל שניסתה למקד בו את תשומה לבה, כן נעשו מהיפותיה מברבלות יותר. בעיני רוחה ראתה אותו שוב, שמעה את קולו, כרכה את זרועותיה סביבו; ורפיקות לבה, שהלמו מתחת לחזה כנגיחות איל עזות, הואצו והלכו, וקצבו פרוץ. היא הביטה על סביבותיה, מייחלת שהאדמה תפצה פיה ותבלע אותה. מרוע לא חשים קץ לכולה מי עוצר בעזרה בת חורין היא. והיא פסעה לפנים, הביטה על אבני המרצפת ואמרה לנפשה:

— קיימה! קיימה!

על פי אמרת המידה שלנו הסבל של קתריין ושל אמה גורא קיצוני, וככל זאת הוא מוכן לנו. אבל כפי שאבקש להראות בספר הזה, הייסורים הרומנטיים שחוו הנשים האלה שינו את חוכמם, את צבעם ואת מרקמם. ראשית, תליגות בין התכדה לאהבה, שאותו מגלמות שתיהן בסבלן, לא ממש תקפו בתכרות מודרניות. למעשה מעטים הם המכשולים הכלכליים או האיטורים הנרמטציביים שהיו מונעים בימינו מקתריין או מאמה לכתור באהבתן ורק בה. אדרבה, המעשה הראוי בעינינו הוא להישמע לצו הלב ולא לצוים של החוג החברתי שלנו. שנית, סוללת מומחים היתה כנראה נחלצת כיום לעודת קתריין והססיות ולהצלת נישואיה חסרי הלהט של אמה: ייעוץ פסיכולוגי, שיפול זוגי, עורכי דיין לענייני גירויים ומומחים לגישור, כולם מנפסים בתמוניהם את ההתמססות הפרשיות של כלות מודעות או של רעיות מערערות את ומכריעים בהן. גם ללא עזרת מומחים (או במקביל לעזרה כזאת) היו קתריין ואמה המודרניות מגלות את סוד אהבתן לאחוריים, קרוב לודאי לחברותהן,

שלנו ומקורותיה עזרו לנו להתגבר עליה. יטורי האהבה מפנים עתה אל העצמי בלבד, אל ההיסטוריה הפרטית שלו ואל יכולתו לעצב את עצמו. דווקא משום שאנחנו חיים בעידן שבו רעיון האחריות האישי מושל בטיפה, עדיין לא נס לחה של הטויולוגיה. כשם שבסוף המאה התשע-עשרה היה קיצוני לטעון שהעוני אינו תוצאה של מוסר מפוקפק או של אופי חלש אלא של ניצול כלכלי שיטה, כך היום יש צורך דחוף לטעון שהיכולונות בחיינו הפרטיים אינם תוצאה של חולשות נפש, וכי מערכים מוסדיים הם שמעצבים את הגחמות והאומללויות בחיינו הרגשיים. תכליתו של הספר הזה היא אפוא לערוך שינוי מקיף בחווית הניתוח של הכעיות המאפיינות מערכות יחסים בימינו-הכעיה אינה ילדות לקויה, גם לא נפש שאינה מודעת לעצמה די הצורך, אלא מערכת הסתודות והמתחים החברתיים והחברוכתיים שמכפינים את העצמי המודרני ואת זהותו.

הטענה הזאת כשלעצמה אינה חדשה. כותבות והוגות פמיניסטיות ערערו זה מכבר גם על האמונה העממית באהבה כמקור כל האושר וגם על ההבנה הפסיכולוגית האינדיבידואלית של האומללות הכרוכה באהבה. בפנינו למרחולוגיה העממית, טוענות הפמיניסטיות, האהבה הרומנטית היא לא מקור התעלות, אושר והגשמה עצמית, אלא אחד הגורמים העיקריים למחלוקת בין גברים לנשים ואחת מהפרסקיקות החברוכיות שבאמצעותן נאלצות נשים לקבל (וי"לאהוב") את כניעותן לגברים. שכן גברים ונשים כאשר הם מאוהבים, ממשיכים לגלם את החלוקות שמאפיינות את החוויות הגברולות שלהם: במילותיה הידועות של סימון דה בובואר, גברים משמרים את ריבונותם אפילו באהבה, ואילו נשים שואפות להתמסר. כספרה השני במחלוקת הדיאלקטיקה של המין, המצוטט לעיל, הולכת שולמית פריסטון צעד נוסף: מקור העצמה והמריץ החברתיים של גברים הוא האהבה שנשים מספקות ומוסיפות לספק לגברים, ומכאן שהאהבה היא המלט שממשיש לבניין השליטה הגברולת האהבה הרומנטית לא רק מסחירה את ההפרדה המעמדית והמינית, אלא למעשה מאפשרת אותה. במילותיה המרשימות של טי-ג'רייס אסקינזון, אהבה רומנטית היא "הציר הפסיכולוגי שעליו סוכבת רדיפת הנשים". הטענה המרעישת ביותר שהחלו הפמיניסטיות היא שהרמאבק לעוצמה נישש בלב האהבה והמיניות, וכי ידם של גברים היתה ועודנה על העליונה במאבק הזה בגלל החפיפה בין כוח כלכלי לעוצמה מינית. העוצמה הגברית המינית מתבטאת ביכולת להגדיר את מטרות האהבה ולקבוע את כללי החיזור ואת כללי ההבעה של רגשות רומנטיים. ביסודו של דבר,

אנחנו מתכננים את תבונותינו. התרכות הפרויידיאנית שאנחנו ספוגים בה העלתה את הטענה המשכנעת שלפיה מוטב להסביר את המשיכה המינית בחוויות העבר שלנו, וכי ההעדפות בתחום האהבה נוצרות בשנות החיים הראשונות של הילד, ביחסים בינו לבין הוריו. הקביעה הפרויידיאנית, שהמשפחה היא שמעצבת את הדפוס של מסלול החיים האנושי, היא לדעת רבים ההסבר העיקרי לשאלה מדוע נכיצד אינו מצליחים למצוא או לקיים אהבה? בלי להירדע מהעורך לכידות, התרכות הפרויידיאנית גם מוסיפה וטוענת שכן או בת הזוג שלנו – אם מנוגדים להורינו ואם דומים להם – משקפים באופן ישיר את חוויות הילדות שלנו, והחוויות האלה עצמן הן המפתח לפשרו של גורלנו הרומנטי. ברעיון התוויה הכפייתית צעד פרויד צעד אחד רחוק יותר וטען שהחוויות מוקדמות של אובדן, עם כל הכאב הכרוך בהן, משחזרות במשך חיינו הבוגרים, ובדרך הזאת אנחנו דוכשים שלישו עליהן. לרעיון הזה נדעיה השפעה עצומה על להשקפה הכללית על האומללות הרומנטית והטיפול בה, ומשתמע ממנו שהאומללות הזאת היא ממד מועיל בתהליך ההיבטלה. זאת ועוד: על פי ההנחות הפרויידיאנית, ככלל, האומללות הרומנטית היא בלתי נמנעת ומקודה בעצמי.

הפסיכולוגיה הקלינית מילאה תפקיד מרכזי במיוחד בהעלאת הרעיון (ובהכשרתו המרעית) שלפיו יש להסביר את האהבה ואת כישלונותיה בריסטרוריה הנפשית של היחיד, ומכאן שהם נמוגים בשליטתו. אם כי במקורו נועד מושג הלא מודע הפרויידיאני לפורר מושגים מסורתיים של אחריות העושה, בפועל מילאה הפסיכולוגיה תפקיד מכריע בהעברת התחום הרומנטי והארוטי אל אחריותו הפרטית של היחיד. בין שהיתה זו כרונית של הפסיכואנליזה והפסיכותרפיה ובין שלא, הן סיפקו אוסף ארזי של טכניקות שנועדו להפוך אותנו – גם אם בדרך להג דוכרים – לאחראים הבלתי נמנעים לאומללות הרומנטית שלנו.

רעיון שלפיו האומללות הרומנטית מקודה בעצמי נחל הצלחה מופלאת במרוצת המאה העשרים, אולי משום שכן בזמן העינה הפסיכולוגיה את ההבטחה המנוחמת להפכתו של המצב. חוויות אהבה כאובות היו מנוע רב-עוצמה שהפעיל אנשי מקצוע רבים (פסיכואנליטיקאים, פסיכולוגים ומטפלים מכל סוג), מוציאים לאור, חוכניות טלוויזיה וענפי מדיה רבים נוספים. תעשיית העודה העצמית, שזכתה להצלחה מסחררת, התאפשרה על רקע האמונה המורששת שאומללותנו תפורה לפי מידת ההיסטרוריה הנפשית שלנו, שליליבור ולידיע עצמי יש סגולות מרפאות, ושזיהוי רפואי האומללות

היטים כלכליים ומגורייים. כמאמרו הירדע של קארל מרקס: "האנשים עצמם עושים את ההיסטוריה שלהם, אבל הם עושים אותה לא ככל העולה בדמיונם, לא כנסיונות שבחרו לעצמם, אלא כנסיונות שמצאו לפניהם במישורן, סיבות גמונות, שנמסרו להם בירושה." ¹⁰ כשאנחנו אהבים או זועפים, אנחנו עושים זאת תוך שימוש במשאבים שלא אנו יצרנו, במצבים שלא אנו יצרנו, והמשאבים והמצבים האלה בריוק הם מושאי החקירה של הספר הזה. הישנו הכלל שאפרוש בהמשך הוא משוואה יסודי במבנה העצמי הרומוני השתנה במודרניות. בקווים רחבים מאוד אפשר לתאר זאת כך: שינוי במבנה הרצון הרומנטי שלנו – מה אנו רוצים וכיצד אנחנו מממשים את מה שאנחנו רוצים עם כן זוג מיני (פרקים 1 ו-2); שינוי במה שהופך את העצמי לפיזי, כלומר במה שגורם להתחשת חוסר ערך (פרק 3); ולבסוף שינוי בארנות החשוקה, בתוכן המחשבות והרגשות שמפעילים את החשוקות הארנותיות ובפיצ מופעלות החשוקה – אלה הם שלישת קורי הניתוח העיקריים של תמורות האהבה במודרניות. כסיכומו של דבר, מטוהי היא לעשות לאהבה מה שעשה מרקס לסחורות: להראות שהאהבה נסחרת בשוק של שחקנים מתחרים חברתיים מוחשיים; להראות שהאנשים מסוימים יש יכולת רכה יותר מלאחרים שאינם שווים; ולטעון שהאנשים מסוימים הם נאהבים.

להגדיר את תנאייהם שעל פיהם הם נאהבים. רבות הסכנות הרוכצות לפתחו של ניתוח כזה. הסכנה הכרוכה ביותר נעוצה אולי בעובדה שאפשר שהפודתי כהכללים המפרידים "בינינו" המודרניים ל"בינים" הטרום-מודרניים. רבים מהקוראים, אם לא רובם, יחשבו מן הסתם על דוגמאות שכנגד משלהם שיערערו על הטענה המוצגת כאן – שהגורמים למכאבי האהבה נעוצים במודרניות. אבל אפשר בטענת להציע כמה משוכות להשגה הרויניית הזאת. תשובה אחת היא שאיני טוענת שמכאובי האהבה הדישים, אלא רק שכמה מהדרכים שבהן אנו חווים אותם הן חדשות. החשבה השנייה נוגעת לדרכי העבודה של טרילוגיית: אנחנו מתעניינים בפעולות וכרגשות של יהודים פחות משאנו מתעניינים במבני שמארגנים את הפעולות והרגשות האלה. העבר הקרוב והעבר הרחוק אולי מלאים דוגמאות דומות לכאורה למצב הקיים בהווה, אבל אלה לא מפתות אותנו אל המבנים רחבי הדיקו שאליהם מפתות אותנו הפרקטיקות הרומוניות בנות זמננו ואל הסבל הכרוך בהן. במובן הזה, אם כן, אני מקווה שימחלו לי ההיסטוריונים על השימוש בהיסטוריה לא על שום הרהרות.

העוצמה הגברית שמונה בעובדה שהזהרות המגדריות וההווייכית המגדרית מגולמות ומשועמקות בהבעה ובחוויה של רגשות רומנטיים, וכי רגשות כפינג'ר לואה, מקיימים פערי כוח כלכליים ופוליטיים רחבים יותר.⁷ אלא שההנהחה הזאת בדבר קיימות העוצמה היא מבחינות רבות גם פנים כמה שהיה לזרם השליט בקיקורת האהבה הפמיניסטית. בתקופות שבהן היה כוחה של הפטריארכיה גדול הרבה יותר מבימינו מילאה האהבה תפקיד נכבד הרבה פחות כטריבויכיות של גברים ושל נשים. יתרה מזו, נראה שההשיבות החברתיות של האהבה היתה מלווה בצמצום כוחם של הגברים במשפחה – לא בהגברתו – ובהופעתם של יחסי מגדר שוויוניים וסימטריים יותר. כמו כן, התיאוריה הפמיניסטית נשענת ברובה על ההנחה שביחסי אהבה (וביחסים אחרים) הכוח הוא אכן הבניין היסודית של היחסים החברתיים. לכן, ובהכרח, מתעלמת התיאוריה הפמיניסטית מכמות אדירה של ראיית אִמפִּיִּיִּיות המעידות שהאהבה יסודית לא פחות מיחסי כוח, ושגם היא מהווה כוח מניע חזק וסמיו של מערכות יחסים חברתיות. בצמצום אהבתו של נשים (ותשוקתן לאהוב) לפטריארכיה, התיאוריה הפמיניסטית לא מצליחה לרוב להבין את הסיבות להשפעה החזקה כל כך של האהבה על נשים וגם על גברים בעידן המודרני, ולא מצליחה להפוס את היסוד השוויוני באידיאולוגיית האהבה ואת יכולתה לחתור תחת הפטריארכיה מתוכה ממש. איך ספק שהפטריארכיה ממלאת תפקיד מרכזי בהסבר של מבנה היחסים בין המינים ושל הקסם המזור שהידטרסקולריות עדיין נטבת עליהם, אבל איך בכוחה להסביר לפרה את האחיזה יוצאת הירפון של אידיאל האהבה בקרב גברים ונשים בעידן המודרני.

הספר הזה מבקש אפוא להחווה מסגרת שתטייע בודהי הגורמים המוסריים לאומללות הרומוניות, אבל מקבל כמובנת מאליה את העובדה שלחויית האהבה נודעת השפעה חזקה שאי-אפשר להסביר אותה בפשטות ב"חודעה כוחה",⁸ שכן יהיה בכך משום יישוב השאלה עוד כטרם נשאלה. לטינתו, הסיבה שהאהבה חשוכה כל כך לאושרנו ולחזמתו לא רחוקה מהסיבה להיחמה היבט קשה כל כך בהתנסות שלנו: שרזי הסיבות נוגעות לדרכי מיסוד העצמי והזהרות במודרניות. אם רבים מאתנו מרגישים "מעץ חרד מציקק או אי-נחת" בנוגע לאהבה, וחשים שענייני אהבה עושים אותנו "מוטרדים, חסי מנוח ולא מרצפים מעצמנו", כמילותיו של הפילוסוף הארי פרגוסטר, "הרי זה משום שהאהבה מבילה, משקפת ומגבירה את "מלכודי" העצמי במיסודותיה של המודרניות,¹⁰ מוסדות שמעצבים בלי ספק על ידי

מחויבות לצקונינות ולערכים עליונים, כלי הלהט והאסקסוז שבקדושה, כלי גבורת הקדושים, כלי הוודאות והשיטה שבמצוות האלהיות, אבל יותר מפול כלי אותם כדיונות מנתמים ומייפיים.

אין תחום שההתפתחות הזאת ניכרת בו יותר מאשר תחום האהבה, שכמשך מאות שנים בדיסטוריה של מערב אירופה משלו בו האידיאלים של האבירות, של האבירות ושל הרומנטיקה. לאידיאל האבירות הגברי היה תנאי יסודי אחד: להגן על החלש באומץ ובנאמנות. כך הוכלה חולשת הנשים במערך תרבותי שבו זכתה להכרה ולההילה, שכן עוצמת הגבר ושכירות האיות הציגה נחפז בו לתכונות חכימות כמו נטייה לגנון (אצל הגבר) ורפואת ועדינות (אצל האישה). כך היה אפשר להחליף את הנחיתות החברתית של נשים בתמורה למסירות המוחלטת של גברים באהבה, והאהבה נעשתה לאחר שבו הפגינו ומימשו את גבריותם, את עוז רוחם ואת כבודם. זאת ועוד: נישול הנשים מזכויותיהן הפליליות והפוליטיות לווה (כפיצוי כביכול) בהכנסתן כן באהבה לא זו בלבד שהגברים מגינים עליהן, אלא שזו אפילו נעלות מהם. על כן לא מפתיע שבמחצית המוסרית זאת הכבוד הסגולי שנומנעו לגשים; הוא הבטיחה להן את הסטטוס המוסרי ואת הכבוד הסגולי שנמנעו מהן בתורה בנסיבות אחרות, והיללה את גורלן החברתי: לטפל באחרים ולתעורר עליהם אהבה בתור אמהות, רעיות ומאהבות. לפיכך, מבחינה היסטורית, היתה האהבה מפתח מאור רחוק משום שהסתייגה, ובה פתח היסטורית, את אי-השוויון העמוק שפילב היוחסים המגדירים.

המודרניות המאוחרת או ההיפר-מודרניות – המוגדרת כאן, בהגדרה צרה, כתקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה, ומכונה כאן "המודרניות" – התאפיינה בהקצנה של המגמות החברתיות הקיימות במודרניות המוקדמת ושינתה, לעיתים שינוי עמוק, את תרבות האהבה ואת כלכלת ההזות המגדירות שכלולה בה. אמנם התרבות הזאת שימרה ואפילו הגבירה את אידיאל האהבה ככוח המסוגל להתעלות מעל לחיי היומיום, אבל בהעמידה את שני האידיאלים הפוליטיים של שוויון מגדרי ושל חופש מיני כמרכז האינטואיטיו, היא גיטלה מהאהבה את גיוני הכבוד ואת ההילה המיסטית שאפפה אותה עד אז. כל מה שקדוש באהבה היה לחול, וגברים נאלצו סוף-סוף לראות בראייה מפוכחת את התנאים המשמיים של חיי הנשים. האופי המפועל מאור והכפול של האהבה – גם מקור התעלות קיומית וגם אתר שנוי במחלוקת לגילום זהות מגדריה – הוא שמאפיין את התרבות הרומנטית בת זמננו. לומר דיוק, כאשר אנחנו מלמלים דווח מגדרי ומאבקים מגדריים, אנחנו מלמלים את

המודרניות התנועה שבה, אלא כתמננה רקע ובה מוסיפים קבועים העותרים להבליט, על דרך הניגוד, את תווי ההיכר של המודרניות.

ברומה לטיציליאגים אחרים, אני רואה באהבה מיקודקוסמוס נבחר הפותח פתח להבנת תהליכי המודרניות, אלא שבשונה מהם, הסיפור שאספר כאן הוא לא סיפור הניצחון ההרואי של הרגש על התבונה ושל השוויון המגדרי על הניצול המגדרי, כי אם סיפור עמום הרבה יותר.

מרי המודרניות?

הסוציולוגיה, יותר מכל דיסציפלינה אחרת, נולדה מתוך שאלת שאלות תזתיות חרדה על משמעות המודרניות ועל השלכותיה: קארל מרקס, מקס ובר, אמיל דויקוויים, גיאורג זמל, כולם ניסו להבין את משמעות המעבר מהעולם הישן אל העולם החדש. הישן היה דת, קהילה, סדר וציבות. החדש היה שינוי עוצר נשימה, חילוניות, התפוררות קשרי הקהילה, דרישות גוברות לשוויון ואי-דיאט סודנית באשר לזוהר. למן אותה תקופה יוצאת דופן, תקופת המעבר מאמצע המאה התשע-עשרה אל המאה העשרים, עסקה הסוציולוגיה באותן שאלות מפחידות: האם רעיבת הדת הקהילה מסכנת את הסדר החברתי? האם נוכל להיות חיים בעלי משמעות בהערך קרושה? האם נבדא עוד מאלוהים, מה יהפוך אותנו לאנשים מוסריים? אם לא נהיה מרוקמים וכבולים למשמעויות קדושות, קולקטיביות ומלכדות, מה ייתן משמעות לחיינו? אם היחיד, ולא אלוהים, עומד במרכז המוסר, מה יהיה על "האתיקה של האחרות", הכוח המניע של הדתות עד כה? למעשה, הייעוד של הסוציולוגיה מראשיתה היה להבין מה עשויה להיות משמעות החיים לאחר קץ הדת.

המודרניות, הספינו רוב הסוציולוגים, הציעה אפשרויות מלהיכרות אבל גם סיכונים הרג אסון לכרשרנו לחיות חיים בעלי משמעות. אפילו הסוציולוגים שהורו שהמודרניות פרושה קדמה לעומת ברויות, עוני המידי ושעבוד כללי, עדיין ראו בה דלדל של יכולותינו לספר סיפורים יפים ולחיות בתרבויות בעלות מרקם עשיר. המודרניות אילצה את האנשים להתפכח מהאשליות ומרעיונות השווא רבי-העוצמה אך המתקיים שאפשר להם לשאת את אומללות חיהם. בהעריך הפנטזיות האלה יהיה עלינו לחיות את חיינו כלי

מטריצה תרבותית אחת ויחידה. אחת המתכונות המתבוננות העיקריות שליות את המודרניות היא אפוא ערכוב האהבה באסטרטגיות כלכליות של ניידות תכרמית. לכן גם כולל הספר הזה כמה השיית מתודולוגיות: הוא מעניק לאהבה הטרוסקוטואלית טיפול נרחב יותר מאשר לאהבה הומוסקוטואלית, שכן האהבה מהסוג הראשון כוללת הכחשה של היסודות הכלכליים של שני החזרות מושא האהבה ומאחדת את החגיגון הכלכלי והחגיגון הרגשי. שני החגיגונות האלה רדיים לפעמים ככפיפה אחת ובהומוניה, אבל לעתים קרובות לא פחות הם מבקעים את הגוש הרומוני מכפינים. ערכוב האהבה והחשבון הכלכלי הופך את האהבה לגורם מרכזי בחיים המודרניים ומצוי כלב החלצים המנוגדים שהאהבה נתונה בהם. השוירה הזאת של הרגשי והכלכלי היא אפוא אחד החוסים שאני מציעה כדי לשוב ולפרש את האהבה כמודרניות ולזהירות כיצד בחירה, רציונליות, אינטרס ותחרות חולל תמורה כאופני הפגישה, החיפוש והחזיון אחריו כן או כח זוג, וכדרכי הייעוץ וקבלת ההחלטות בענייני רגשי. הטיה אחרת של הספר היא הטיפול במצב האהבה מנקודת המבט של נשים יותר מאשר מנקודת המבט של גברים, וכיחוד מנקודת המבט של נשים המככרות נישואים, לידת וסגנונות חיים של המעמד הבינוני. כפי שאני מקווה להראות, צידה השאפות האלה עם מיקומן בשוק הופשי של מפגשים מיניים הוא שיצר צורות חדשות של שליטה רגשית של גברים בנשים. פרדש הדבר הוא שאף על פי שהספר הזה נוגע לנשים רבות, כרוך שאין הוא נוגע לכולן (וראי לא ללסכות, לנשים שאין להן עניין בהן משפחה, עם או בלי נישואים, או בילדים).

אהבה במודרניות, אהבה כמודרניות

החשודים המידיים שמספריים את עליית המודרניות הם הידע המרעי, מונות הכופס, התפתחות הקפיטליזם, החילון והשפעת רעיונות דמוקרטיים. מורב מהמבטים נעדרת היווצרותו של עצמי רגשי רפלקטיבי אשר כפי שטענו במקום אחר,¹⁵ ליוות את יצירת המודרניות והגדיר את עצמו ואת החזון בעיקר הגדרה רגשית, שבמרכזה ניהול רגשותי ואישורים. כאן אני מבקשת להעמיד את האידיאל התרבותי ואת הפרקטיקה של האהבה הרומונית במרכז הלצה התרבותית של המודרניות, בראש ובראשונה בשל החשיבות המכרעת של האהבה בעיצוב קורות החיים וכפינו העצמי הרגשי. מלילתיה

דילמות היסוד המוסריות והתרבותיות של המודרניות ואת האמביביוולנטיות שבה, דילמות המאורגנות סביב גורמי מפחה תרבותיים ומוסדיים של אותנטיות, אוטונומיה, שוויון, חופש מחויבות והגשמה עצמית. חקר האהבה אינו שולי אלא מרכזי לחקר הלצה והמסר של המודרניות.¹⁶

יאהבה הרומונית ההטרסקוטואלית היא אחד האתרים הטובים ביותר לפחדות השקפה אמביוולנטית כראת על המודרניות, שכן בארבעת העשורים האחרונים חלה הקצנה בחופש וכשוויון במסגרת הקשר הרומוני לצד פיצול קיצוני בין מיניות לרגשיות. האהבה הרומונית ההטרסקוטואלית פוללת את שתי המהפכות התרבותיות החשובות ביותר במאה העשרים: אינדיבידואליזציה של יחסים חברתיים והתפשטות של דגמים כלכליים לעיצוב אקונומיזציה של יחסים חברתיים והתפשטות של דגמים כלכליים לעיצוב העצמי והגשמותי.¹⁷ המין והמיניות נחטקו מנורמות מוסריות ושולפו בסגנונות חיים רבותפניות חיים שהתאמו ליחיד, ואילו חיקודם התרבותי הקפיטליסטי חדר בויקף עצום אל תחום מערכות היחסים הרומוניות ההטרסקוטואליות.

למשל, כשעישתה האהבה (ההטרסקוטואלית) לנישא המכונן של הרומן מעטים שמו לב ששורה במהודיק בנושא אחר, מרכזי לא פחות, ברומן הברונגי ובמודרניות בכלל: ניידות חברתית. כפי שעולה משהי הרוגמאות של קתורין ואקשה שערותו קודם לכן, אהבה רומנטית היתה כרוכה כמעט תמיד לכל התר בשאלת הניידות החברתית. כלומר, אחת השאלות המרכזיות ששאל הרומן (ואחר כך הקולנוע ההוליוודי) היתה ועודנה (אם אהבה עשויה לגבור על תבילים חברתיים ובאילו תנאים) ולהפך – אם התאמה חברתית-כלכלית צריכה להיות תנאי הכרחי לאהבה. עיצוב היחיד המודרני היה בעת רבעונה אחת רגשי וכלכלי, רומנטי ורציונלי. הסיבה לכך היא שמרכיבות האהבה בנישואים (וברומן) הופיעה במקביל לדיכום הנישואים ככלי לכרית בין משפחות וסימנה את תפקידה החדש של האהבה לעניין הניידות החברתית. אלא שבמקום לסמן את קץ החשבון הכלכלי היא בעצם העמיקה אותו, שכן נשים וגברים עולים (ויודדים) בסולם החברתי יותר ויותר באמצעות האלמנטים החברתיים של האהבה. מאחר שהאהבה הפכה את ההתאמה בין נישואים לבין אסטרטגיות של שעתוק כלכלי וחברתי למפורשת ורשמית פחות, בהדרת כן הזוג בעידן המודרני פוללת ומערבבת במידה גוברת והולכת שאיפות רגשיות וכלכליות כאחת. האהבה משלבת וכוללת הזים אינטרסים רציונליים ואסטרטגיים וממזגת את הנטיית הכלכליות והרגשיות של השחקנים לכלל

הרומנטיות לטובן של שחרור נשים מכחונה חשוכה אחת: הוא היה טובן של אינדיבידואליזציה ושל אוטונומיה, פתלתל ככל שהיה שחרור זה. הואיל ובמאות השמונה-עשרה והתשע-עשרה עלה מאוד ערכה של הספרה הפרטית, יכול נשים לקיים את מה שכינתה אז רגלם, על פי ביטוי של הרייט פיצ'ר סטון, "הרדנות הוורודה-לבנה", כלומר הדהף של "נשים אמריקאיות במאה התשע-עשרה לרכוש עוצמה באמצעות ניצול זוחמן הנשית".²² במאה מספר נשים לחסותם של גברים, אבל עשתה זאת על ידי מתן הכשר לדגם של העצמי שהיה פרטי, כתי, אינדיבידואליסטי, ומעל לכל דרש אוטונומיה רגשית. האהבה הרומנטית חיזקה אפוא בתוך הספרה הפרטית את האינדיבידואליזם המוסרי שליווה את עלייתה של הספרה הציבורית. למעשה, האהבה היא הרוגמה הפרדיגמטית והכוח המניע לדגם חדש של חברותיות, זה של "מערכת היחסים הטהורה" בלשונו של גידנס,²³ המבוסס על ההנחה החרוית שלפיה שני יחידים שווים זכויות מתאחדים למען מטרת הגשיות ואינדיבידואליסטישית. שני היחידים יוצרים את מערכת היחסים הזאת לשם עצמה והם רשאים להיכנס אליה ולצאת ממנה כרצונם.

אמנם האהבה מילאה תפקיד נכבד בהווצרות מה שהיסטוריונים מכנים "אינדיבידואליזם רגשי", אבל סיפורה של האהבה במודרניות נוטה להציג אותה כסיפור הרואי, כיצאה מעברות לחירות. כסיפור הזה, כאשר האהבה מנצחת, נישואי נוחות ואינטרס נעלמים, והאינדיבידואליזם, האוטונומיה והחירות נהלים ניצחון. אמנם אין להכחיש שהאהבה הרומנטית קראה היגו גם על הפטרואריכיה וגם על מוסד המשפחה, אבל עם זאת "מערכת היחסים הטהורה" גם הפכה את הספרה הפרטית לתנועתית יותר ואת התנדעה הרומנטית לתודעה לא מאושרת. לטענתי, אי-אפשר להסביר כהלכת מה חופך את האהבה למקור תמידי של אי-נחת, של אי-התמצאות ואפילו של ייאוש, אלא בעזרת הסוציולוגיה ומתוך הכנת הליכה התרבותית והמוסרית של המודרניות. לכן גם, לדעתי, הנהגות הזה יפה לרוב המדינות המערביות בהיווצרותן. המודרניות שביטורה שוחית, יחסים חזויים, השתלכות גברים ונשים בשוק הקפיטליסטי ו"זכויות אדם" ממוסדות פליכה המרכזית של האדם. המטרציה המוסרית הטרנס-תרבותית הזאת שיבשה ושינתה את התפקיד הפלכלי המוסרית של הנישואים ואת אנפני ההסדרה המסורתיים של מערכות יחסים מיניניות. המטרציה הזאת מאפשרת לנו לחשוב על האופי הנומטיבי האמבולוטי עדי מאוד של המודרניות. גם אם אני מנתחת את האהבה בתנאי המודרניות ניתוח ביקורתי, הרי זוהי ביקורת מקודמת. המבט

של אוטה פרויט, "רגשות אינם רק תוצרים של ההיסטוריה – הם גם יוצרים היסטוריה".¹⁶⁹

הפילוסוף גבריאל מוצקיץ מציע דרך להחזיר לחשוב על תפקיד האהבה בתהליך הארוך של היווצרות העצמי האינדיבידואלי המודרני. לדבריו, האמונה הרנצית (רפאלובנית) הפכה את רגשות האהבה התקווה לגלויים ולמרכזיים וכך יצרה עצמי רגשי (לעומת עצמי אינטלקטואלי או פוליטי, למשל).¹⁷⁰ טענתו של מוצקיץ היא שתהליך תליץ התרככות כלל גם את תליץ האהבה הרחית. תליץ זה לבש שתי צורות נפרדות: הוא הפך את האהבה ההילרית לרגש מקודש (רגש שורדע אחר כך בשם אהבה רומנטית), והוא הפך את האהבה הרומנטית לרגש מנוגד להגבלות שכפתה הדת. תליץ האהבה מילא אפוא תפקיד חשוב בתהליך השחרור מהסמכות הדתית.

אם עלינו לתת מסגרת זמן מודיית יותר לניתוח הזה, רגמה שהתפורמזיה הפרוטסטנטית הדת שלב חשוב בהיווצרות עצמי רומנטי מודרני, שכן היא העלתה מערך הדיש של מתחים בין הסדר הפטרואריכלי לכיץ ציפיות רגשיות חזיות באשר לאידיאל של נישואי חברים. "סופרים פרוייטיים עוררו יצירת אידיאלים חדשים להתנהגות בנישואים והרגישו את השיבותן של האינדיבידואליות והעוצמה הרגשית בין בני זוג נישואים. הם עוררו את הפעלים להיות ערים לרווחה הרחוקת והנפשית של נשותיהם".¹⁶⁹

מלומדים, היסטוריונים וסוציולוגים רבים טענו שהאהבה, בייחוד בתרבויות פרוטסטנטיות, הייתה מקור שוויון מגדרי מאחר שלוחמה בהערכה גבורה של נשים.¹⁷¹ בעקבות הציווי הדתי לאהוב בעדנה את בן או בת הזוג ניכרה עלייה בסטוס של נשים וביכולתן לקבל החלטות במעמל שווה לזה של גברים. יתרה מזו, לפי אנתוני גידנס ואחרים, האהבה מילאה תפקיד מרכזי בבניית האוטונומיה הנשית, אוטונומיה שמקורה בעובדה שהאידיאל התרבותי של האהבה הרומנטית במאה השמונה-עשרה, לאחר שנותק מהמוסד הדתי, דחה נשים, לא פחות מגברים, לבחור בחופשיות את מושא האהבה שלהן.¹⁷² למעשה, עצם מושג האהבה מניח מראש מכונן את הרצון החופשי ואת האוטונומיה של האהובה. מוצקיץ אפילו סבור ש"התפתחותן של תפסות סמכות דמוקרטיות היא תוצאה ארוכת טווח של קדם-הנהגה על האוטונומיה הרגשית של נשים".¹⁷³ הספרות הסנטימנטלית והרומנטי של המאה השמונה-עשרה הדגישו עוד יותר את הנטייה התרבותית הזאת, שכן אידיאל האהבה שאותו העלו על נס תרם לערעור כוח ההשפעה של החותמים, בייחוד של האבות, על נישואי בנותיהם. כך היה אידיאל האהבה

חברתיים ומרובותיים. גם אם סתירות הן חלק בלתי נמנע מהחברות, וגם אם אנשים נעים ביניהן בדרך כלל בלי מאמץ, סתירות אחרות קשות יותר לניהול מסתירות אחרות. כאשר הסתירות נוגעות לעצם האפשרות לתמיכה לחוויה, קל פחות לשלב אותן בלי תקלות בחיי היומיום.

מן העובדה שחיריות נבדלים בפירושים שלהם לאתן חוויות, או שאנחנו מן חוויות חברתיות בעיקר בקטגוריות פסיכולוגיות, אין להסיק שהחוויות האלה הן פרטיות וסינגולריות. החוויה מוכללת ומאורגנת תמיד במוסדות (ארם חוליה בבית החולים; נער פוחז בבית הספר; אישה כועסת במשפחה וכדומה); ולחוויות יש צורות, עצמות, מקומים, שנובעים מהדרך שבה מוסדות מבנים את חיי הרגע. למשל, כעס או אכזבה בנישואים נוגעים על פי רוב לאופן שבו הנישואים מבנים את היחסים המגדירים ומערעבים היגיון מוסרי והיגיון רגשי – לדוגמה, שאיפה לאיחור נטול מגדר ולשוויון, והירחוק הנובע בהכרח מגילום התפקידים המגדריים. לכסוף, כדי שהחוויה תהיה מוכנה לעצמי ולחולת עליה להתאים לדרוסים תרבותיים מקובלים. ארם חוליה עשוי להסביר את חוליו כעונש מאלוהים על חטאיו בעבר, בתאונה ביולוגית או כתוצאה של משאלת מוות לא מודעת; כל הפירושים האלה עולים מרגמי הסבר מורכבים והם ממוכנים בתוכם – דגמים שקבוצות אנשים ממוצבות מבחינה היסטורית משתמשות בהם ומסוגלות לזהות אותם.

אין להבין מכל זה שאני דוחה את הרעיון שלפיו קיימים הבדלים נפשיים חשובים בין אנשים או שההבדלים האלה לא ממלאים תפקיד חשוב בקביעת חיינו. אבל יש לי שלוש השגות על האתוס הפסיכולוגי השליש כיום: מה שנראה לנו בגדר שאיפה וחוויה אינדיבידואליות כולל למעשה תוכן חברתי וקולקטיבי רב; בדרך כלל, אבל לא תמיד, הבדלים נפשיים הם רק הבדלים בעמדות תבוניות וכשיאמות חברתיות; ולכסוף, השפעת המודעות על היווצרות העצמי והזהות ניכרת רחוקה בחשיפת התכונות הנפשיות של חיריים ובמתן תפקיד מכריע לתכונות האלה בקביעת גורלם, גם זה הרומנטי וגם זה החברתי. העצמי שצנבו את האופן שבו יחידים תמרטו כסביבתם החברתית, חושף יחידים למבנה הנפשי שלהם, וכך הופך את הנפש לפגיעה וכן לפעולה מאור בקביעת גורלות חברתיים. את פגיעות העצמי במודעות ניתן לסכם אפוא כך: אילוצים מוסריים רבי-עוצמה מעצבים את החוויות שלנו, אבל

של השקפה פורצי-סטיות מפורחת. כלומר השקפה המכירה בכך שאנום המודעות המערבית הביאה להרס ולאוהללות בקנה מידה עצום, אבל לערכי היסוד שלה (שחרור פוליטי, חילוניות, רציונליות, אינדיבידואליזם, פלורליזם מוסרי, שוויון) אין בנמצא כיום שום חלופה טובה יותר. וככל זאת, יש להמיר במודעות תמיכה מפורחת, שכן הצורה החברתית המערבית הזאת של המודעות יצרה צורות משלה לאומללות רגשית ולהרס של עלמות חיים מסודרתיים, הפכה את חוסר הביטחון האוטונומי למאפיין קבוע של החיים המודרניים והיא משפיעה יותר ויותר על ארגון הזהות והתשוקה.²⁴

מדרוע הסוציולוגיה הפרחית ונשארות הפרחית

סבה של הפסיכולוגיה המודרנית, ויליאם גיימס, טען שהעובדה הראשונה שעל הפסיכולוגים להביא בחשבון היא ש"חשיבה ממיין כלשהו מתרחשת", וחשיבה, לדבריו, היא דבר אישי: כל מחשבה היא חלק מתודעה אישית שמוציאה את היחיד לכתור עם אילו מחוויות העולם החיצוני ולהמרדי ואילו חוויות לדחות.²⁵ הייעוד העיקרי של הסוציולוגיה למן היווסדה, לעומת זאת, היה לחשוף את הכסיס החפצתי של האמונה. לדעת סוציולוגים אין ניגוד בין היחיד לחברה, שכן לתוכן המחשבות, התשוקות והקונפליקטים הנפשיים יש כסיס מוסרי וקולקטיבי. למשל, כאשר החברה והתרבות מקדמות גם את התשוקה העזה שבארבה הרומנטית וגם את הנישואים ההטרורסקואליים בתור דגמים לחיים בוגרים, הן מעצבות לא רק את התנהגותנו אלא גם את השיאמות, את התקוות ואת חלומות האושר שלנו. אבל דגמים חברתיים עשויים יותר מזה: בהצמרת אידיאל האהבה הרומנטית למוסד הנישואים, החברות המודרניות משקעות סתירות חברתיות בנשואים של הנישואים על האלה עושות חיים נפשיים. הארגון המוסרי של הנישואים (המושגות על מונולוגיה, על מגוונים משותפים ועל צירוף משאבים כלכליים לשם הגדלת העושר) מבטל את האפשרות לקיים את האהבה הרומנטית כתשוקה עזה ומאכלת כול. הסתירה הזאת מאלצת יחידים להשקיע עבודה תרבותית נכבדה בניהול ויישוב של שתי המסורות התרבותיות המתחרות.²⁶ ההצמדה הזאת של שתי מסגרות תרבותיות ממחישה בתורה כיצד הכעס, החסכול והאכזבה השפועים לעיתים קרובות באהבה בנישואים, יסודם במערערים

השני הוא שהסבל מלווה בדרך כלל בפגיעה ביכולת ליצור משמעות. עקב כך, אומר פול ריקר, הסבל לובש לעתים קרובות צורה של קינה על העלוות והשורירותיות שבני 30 מאחר שהסבל הוא התפרצות של האי-רציונלי בחיי היומיום, היא דורש הסבר רציונלי, דין וחשבון על נטישה.³¹ במילים אחרות, חריית סבל תהיה קשה מנושא כה במידה שאי-אפשר לתת לה משמעות. כאשר אי-אפשר להסביר סבל, אהנו סובלים כפליים: מהכאב שאהנו חווים ומאידיומבולת שלנו לתת לו משמעות. לכן כל חוויית סבל מפנה אותנו תמיד אל מערכות ההסבר שמופעלות לשם הצדקתה. ומערכות הסבר נבדלות בדרגים שבהן הן יוצרות משמעות לכאב. הן נבדלות בדרגים שבהן הן מקצות אחריות, בהיבטים בחוויית הסבל שבהם הן משפלות ושאותם הן משיעמות, ובדרגים שבהן הן ממירות (או לא) את הסבל לקטגוריה חווייתית אחרת כמו "גאלה", "הבשלה", "גלילה" או "זוכמה". אוסף ואומר שאננם הסבל הנפשי המורפי כולל קשת של תגובות פיוזולוגיות ופסיכוכולוגיות, אבל הוא מתאפיין בעובדה שהעצמי – הגדרתו ותחושת הערך שלו – מונח ישירות על הכף. הסבל הנפשי כולל חוויה שמסכנת את שלמות העצמי. הסבל במערכות יחסים בין-אישיות אינטימיות בימינו משקף את מצב העצמי בהנאי המודרניות. הסבל הרומנטי אינו היצוני לצורת סבל חמורות יותר, שכן כפי שאני מקווה להראות, הוא מציג ומגלם את הדילמות ואת צורות חוסר האונים של העצמי במודרניות. כפי שאני מתעדת בניתוח של מנגון מקורות (ראיונות עומק, אחרי אינטרנט, חטור "אהבה מודרנית" ב"ניו יורק טיימס", חטור על מין ב"אינטרננט", רומנים מהמאה השמונה עשרה ומהמאה התשע-עשרה, ספרי עזרה עצמית בנושא היכרויות, אהבה ורומנטיקה),³² חוויות של נטישה ואהבה נכונת חיוניות ליספור חייו של אדם ממש כמו צורות אחרות (פוליטיות או כלכליות) של השפלה חברתית. ספקנים ישענו בצדק כי משוורים ופילוסופים ערים זה זמן רב להשפעות ההסתייגות של האהבה, וכי הסבל היה ועודנו אחד מביטויי האהבה השגורים ביותר, ביטויי שיסאו בתנועה הרומנטית, שבה האהבה התסבל שיקפו והגדירו זה את זה. אבל בספר שלפנינו אני טוענת שיש משהו חדש מבחינה איכותית בחוויית הסבל המודרנית שמקורה באהבה. הצד המודרני במובנה בסבל הרומנטי המודרני הוא ה"דה-גאלציה" של שוקר נישואים (פרק 1), הממורה בארכיטקטורה של בהירות בין זוג (פרק 2), החשיבות המכרעת של האהבה לכינון תחושת ערך חברתית (פרק 3), הרציונליזציה של התשוקה (פרק 4) ודרגי השימוש בדמיון הרומנטי (פרק 5). אבל גם אם עיקר ענייני בספר הזה

יחייבים מתמודדים עמם בעזרת המשאבים הנפשיים שצברו במהלך מסלולם החברתי. את השינוי הזאת של החוויות החברתיות המודרניות – שצפונות בין המוסרי לנפשי – אני מבקשת לתעד בזיקה לאהבה ולסבלותיה.

סוציולוגיה וסבל נפשי

מושא המחקר העיקרי של הסוציולוגיה למן היווסדה היה צורות קולקטיביות של סבל: אי-שוויון, עוני, הפליה, מהלות, ריכוז פוליטי, עימותים צבאיים ורחבי יוקה ואסונות טבע הם המנסרה העיקרית שדרכה בתנה הסוציולוגיה את "סורי המציב האנושי. הסוציולוגיה ידעה הצלחה רבה בניתוח צורות הסבל הקולקטיביות האלה, אבל הוגיחה את ניתוח הסבל הנפשי הרגיל הטבוע ביחסים החברתיים: טינה, השפלה ותשוקה נכונת הן רק אחרות מהרומנטיה הרבות לצורות היומיומיות והסמויות של הסבל הזה. הסוציולוגיה סירבה לכלול בתחומה את הסבל הרגיש – שנהשב בצדק ללחם חוקה של הפסיכואנליטי ונפשי של הזכרה. אבל אם הפיזה הסוציולוגיה להישאר אינדיבידואליסטי ונפשי של הזכרה. אבל אם הפיזה הסוציולוגיה להישאר רלוונטית לחברות המודרניות, עליה לבחון את הרגשות והגשיות כאחת. פגיעות העצמי בהנאי המודרניות המאוחרות, פגיעות מוסריות ורגשיות כאחת. הספר הזה טוען שהאהבה היא אחד הרגשות האלה, וכי ניתוח קפדני של החוויות שהיא מחוללת יחזיר אותנו אל הייעוד הראשוני של הסוציולוגיה, ייעוד שעודנו נחוג מאד ורלוונטי בעליל.

המושג "סבל הכרתי" עשוי להיראות כאמצעי חשיפה רציני על סבל האהבה המודרני. אלא שמושג כזה לא מועיל הרבה למטרותי, שכן סבל הכרתי, לפי הבנתם של אנתרופולוגים, מציין את התוצאות הגלויות ורחבות החיקה של רעב, עוני, אלימות או אסונות טבע,³³ וכך משמיט את צורות הסבל הגלויות פחות והמורחבות פחות, כמו חרדה, הרגשת חוסר ערך וריכואן, המשקועות כולן בחיים הרגילים ובמערכות יחסים רגילות. לסבל נפשי יש שני מאפיינים יסודיים. הראשון, כפי שכתב שופרנאוואר, הוא שהסבל נובע מהעובדה שאהנו חיים מתוך "זיכרון וציפייה".³⁴ במילים אחרות, הסבל מהווך על ידי הזמיון – הדימויים והאידיאלים שמורכבים את הזיכרונות, את הציפיות ואת הכיפופים שלנו.³⁵ בלשון סוציולוגית יותר אפשר לומר שהסבל מתווך על ידי הגדרות חברתיות של עצמיות. המאפיין

הוא להבין מה חדש ומודרני במובהק בסבל הרומנטי, אין כוונתי להקניף במלואן את הצורות הרבות של הייסורים הרומנטיים אלא לדרך רק במעטות מהן. גם איני שוללת את העובדה שאנשים רבים יודעים חיי אהבה מאושרים. שענתי היא שלאומללות הרומנטית ולאשר הרומנטי גם יחד יש צורה מודרנית ייחודית, ועל הצורה הזאת כרצוני לתת את הדעת בספר הזה.

1

התמורה הגדולה באהבה או הופעתם של שוקי נישואים

ומה זה שכתבת לי, חביבתי? איך אבוא אליכם? מה יאמרו האנשים, יקירתי? אצטרך להוצות את החצר, השכנים יחזינו בי, יתחילו להציץ בשאלות – יעלו השערות, יפיצו שמועות, ייחסו לכל משמעות מוטעית. לא, מלאכית שלי, מוטב שאראה אותך מחר בתפילת הערב בכנסייה.

פידור דוסטויבסקי, אנשים עלובים¹

השנה הייתה 1951 [...] איך בחורה חשה "חשוקה" לבחור בוויינסברג קולג'י? אני עצמי מעולם לא שמעתי על קיומם של רגשות כאלה בקרב בנות ויינסברג או נוארק או כל מקום אחר. למיטב ידיעתי, בחורות לא ניצחו בחשוקה כעו זוג; הן ניצחו בחשוקה לנוכח גבולות, איסורים, טאבו גמור ומחלטי, וכל אלה סייעו לשרת את מה שהייתה, למרות הפול, פסגת השאיפות של רוב תלמידות הקולג'ים המעורבים שהיו בנות גילי בוויינסברג: לשהור עם מפרנס צעיר ומהימן כדיוק את אותו סוג של חיי משפחה שממנו ניתקו באופן זמני כשהלכו ללמוד בקולג', ולעשות זאת מהר ככל האפשר.

¹פיליפ רות, זעם²